

Szórványainkról és veszélyeztetett anyanyelvünkről

A Királyhágómelléki Kalendárium olvasóival évek óta hűségesen együtt járjuk körül kisebbségi életünk nagy kérdéseit. Volt már szó bőven az erdélyi, partiumi szórványokról, a magyar oktatásról, a vegyes házasságról. Egy olyan témához érkeztünk most, mely a szórványosodást, anyanyelvünk helyét, helyzetét próbálja meg átfogni kisebbségi életünkben. Ez alkalommal magyarságunkról, értékeinkről, nyelvi fennmaradásunkról beszéljünk. Ne gondoljuk, hogy ez csak belső-erdélyi gond, és ettől mentes a Partium! A kisebbségben élő magyarságunk nagy nyelvi kérdései elfoglalták már szinte egész Erdélyt.

*

A magyar nyelv romlását figyelhetünk meg Erdélyben és helyenként a Partiumban is.

Nem mondok újat a kalendárium olvasóinak, mindenki saját környezetében is éri, hogy Erdélyben, Partiumban is hatalmas etnikai, nyelvi változások következtek be az elmúlt évtizedek alatt. Nem kell emberöltő: elég egy-két évtized, hogy lássuk, érezzük, az együttélésben mennyit alakult, mívé lehet szép magyar nyelvünk. Aki ezt hallani akarja töményen, és érzékelni a különbségeket, elég, ha vasárnap délután bekapcsolja a kolozsvári rádió betelefonálás kívánságmuzsika adását. Lehangelő, ahogyan magyarjaink beszélnek. Elsősorban Kolozsvár és környékének nyelvromlását tükrözi. Erről a városról állítólag Kodály még azt mondta valamikor a XIX század végén, hogy a magyar nyelvterületen Kolozsváron beszélnek a legszebben a magyar nyelvet. Vallomása így hangzik pontosan: „Hol beszélnek a legszebben a magyarok? Kolozsváron a piacon!” Sajnos elmúltak ezek az idők!

Ma már felidézhetetlen az a zűrzavar, amely innen sugárzik. Egyszerűen elfelejtettünk egész mondatokban, szavainkra gondosan vigyázva értelmesen beszélni. Hallgassuk csak! „Koolozsvári rágyo? Ínen vagyok Koolozsvárból, a Monosturból. És minden telhető jot szeretnék kívánnokni fiamnak Feerinek, meenyemnek Rodicanak és uunokámnál is Mirelahoz.” Érdemes azonban itt azt is megfigyelni, hogy a rádió vonzókörzetében milyen nyelvi oázist jelentnek még a szilágysági, bihari, koltói, hosszúmezői betelefonások. Kellemes hallani, ahogyan ízes belső szolnoki nyelvjárásban halljuk: „*keivánnak minden jaót és baoldogságot a liányomnak, az összes pujának és az egíssz, családnak*”.

Milyen jó, hogy él még és erősen tartja magát a Szilágyság, Bihar, Szatmár ízes magyar nyelvel!

Milyen etnikai folyamatok zajlanak le Erdélyben? Nyelvi leépülési folyamatok tanúi vagyunk.

Elsőként idézzük fel, milyen leépülési, asszimilációs folyamatok zajlanak le az erdélyi „maradékszórványban”, nagyvárosok egy részében? Kisebbségi életünk, értékeink általános leépülési folyamatainak tanúi vagyunk évtizedek óta. Mindezek alapvetően befolyásolják nyelvünk állapotát is.

Elsőnek egy etnikai csoport létszáma és arányai fogynak el a regionális és helyi környezetben. Elkezdődik a számbeli leépülés. Sérül a csoport képviselői jelenléte az országos döntéshozásban, érdekvédelemben, helyi önkormányzatban, elveszíti jelenlétét a gazdasági életben. Az elégtelen számú szavazat miatt a közösség képviselője kimarad az önkormányzattól, a helyi önvédelemből. Ez számottevő közéleti érdeksérülést is okoz. Az etnikai csoportot a jogtalan politikai-hatalmi döntések nyomán is sorozatos sértések és sérülések érik. Leépülnek intézményei, nem jut hozzá anyanyelvi értékeihez, oktatáshoz, kultúrához, nyelvhasználathoz, nyelvi nyilvánossághoz. Ezekkel a folyamatokkal párhuzamosan a kiscsoport maga is folyamatosan viseli el külső sérüléseit, és önfeladással, többségi értékátvétellel védekezik. Bekövetkezik a döntően többségi intézmény-, média-,

értékfogyasztása, majd kultúravesztés. Felerősödik az anyanyelvi igénytelenség, nyelvromlás, nyelvcsere, az oktatásról, az endogám párválasztásról való lemondás.

Beáll a belső lemondás, a saját identitás megélés kontroll igényéből igénytelenség lesz, önként vállalt asszimiláció, az anyanyelvi családnak, mint utolsó végvárnak a feladása következik.

Nagy nyelvi karc folyik nagyvárosainkért.

Tudomásul kell vennünk, hogy az erdélyi-partiumi magyarság küzdelmeinek legnagyobb hadszíntere a nagyváros lett. A térvesztés, nyelvromlás, asszimiláció legszomorúbb helyszínei ezek. Évtizedek óta közismert szlogen, hogy a nagyváros az erdélyi magyarság legnagyobb temetője. Itt sérült leginkább a kisebbségi csoport *nyelvi önbizalma* és *otthonérzete*. Itt nehéz helyzetbe kerültek a nemrég még döntően többnyelvű, elsősorban magyar jellegű erdélyi városok polgárai. Itt a Trianontól kezdődő ingadozások után néhány évtized alatt tervezett betelepítés, nagy mesterséges etnikai arányváltás, sőt erőszakos szórványosítás zajlott. Mesterségesen, politikailag és hatalmilag lenyomták a természetes nyelvhasználati szabályozásokat, régi nyelvi értékeket, A kétnyelvű, három-négy etnikumú erdélyi városokból csonkolt népességű, etnikai arcú, mesterségesen asszimilálásra kizemelt városok lettek. Szomorú harcot vív a magyar nyelv értékéért, használatáért már nemcsak Temesvár, Arad vagy Nagybánya, de már Nagyvárad, Szatmárnémeti és Nagyszalonta, Margitta is. Nyilvános térben még mindig nincsenek kellő arányú és méltányosan elkészített magyar feliratok sem egyetlen erdélyi városban. Eltűnőben van a „térnyelv”, a kisebbségi nyelv közhasznú, hivatali használata, értékelése, de még a szándék sincs meg ehhez. Sőt inkább a nyelvi megbélyegzések, folyamatos nyelvi sérelmek és sértések a gyakoriak. Az ortodoxia dominálásában, városainkban tervezett „hagymakupolás honfoglalás” zajlik, térnyelvi agresszió, „manélészennyezés”, hangszórókon kihangosítva lakótelepek egészét zavarja a román ortodox pópák műezin-zenéje, az egész lakónegyedeket stresszelő ortodox liturgiális „szluzbszennyezés”.

Azt is szomorúan kell tudomásul vennünk, hogy erőteljes térvesztés, szórványosodás és ezzel nyelvi térvesztés zajlik nagyvárosaink külső övezeteiben, a magyar falvak környezetében is. Sajnos nemsokára teljesen elveszítjük erdélyi nagyvárosaink hajdani magyar föld- és tulajdongyűrűit. Ugyanis itt hallatlan területpocséklás zajlik, mert jelentősen felértékelődött az építkezésekhez és befektetésekhez igen csak előnyös elhelyezkedésű, megőrzött vagy visszaszerzett magyar földtulajdon. Kialakult egy jelentős magyar falusi és városi őshonos réteg, amelynek tagjai *örökség-megélhetési életformában* őseik földjeiből, ingatlanaiból próbálnak (vagy kénytelenek) anyagilag talpon maradni, gyermekeiket elindítani. Ez pedig a térfeladás, értékvesztés és gazdasági elszórványosodás szomorú, gyászos formája. Pontosan felidézhetjük ezt szerte Erdélyben: Nagyvárad környékén Fugyivásárhely, Bors, Biharszentjános, Szatmárnémeti, Zilah körül Panit, Egrespatak körzetében, Nagybánya vidékén Koltó és Katalin gyűrűjében.

Adatokkal és tapasztalatokkal azt is érezhetjük, hogy nagyvárosaink gyűrűjében, román és magyar falukörnyezetében is nagy népességmozgás, népességcsere zajlik, és átalakítja az évszázados településszerkezeteket. Ezzel több irányú szórványosodás is folyik! Magyarok jelentős számban eladják városi tömbházlakásaikat, házat vásárolnak és kitelepednek a városkörnyéki román falvakba is. Hasonlóképpen románok költöznek magyar falvakba. Így született meg többek között a Nagyvárad körgyűrűjében levő Toldinagyfalu új miosziós gyülekezete is. Folyik egy számottevő magyarországi román kitelepedés is a teljes román-magyar határsávban: Battonya, Biharpüspöki, Berettyóújfalu, sőt, Debrecen térségében. Több helyen már román óvodai és iskolai csoportok is indultak a szükségletek kielégítésére.

És közben a nagyvárosi lakótelepi létben a magyar közösségek, csoportok életét az elmagányosodás, szociális hátrányok, munkanélküliség, a gyermekek elszigetelődése, a galerik hatására „lakótelepi gyermekek” (bair de quartier-ré való) süllyedése, a magyar oktatás leépülése jellemzi. Részben ugyanez mondható el már Aradról, Temesvárról, Kolozsvárról, lassan Szatmárról, Nagyváradról, újabban pedig Marosvásárhelyről, sőt Sepsiszentgyörgyről is, ahol a peremhelyzetben élők jelentős tömegei már más nyelvet beszélnek.

A lakótelepek uralkodó nyelve mindig az utca nyelve volt, az utca nyelve pedig szinte mindig a többség nyelve. Mindezek mellett köztudott – volt már szó róla –, hogy ezeken a településeken a kisebbségi magyarság és nyelve kiszorult a hatalmi szférából, a hivatali életből, a mindennapi hatalmi-adminisztratív kommunikációból és mesterségesen bélyegzett lett. A városokban az önértékelés és a nyelvi helyzet tekintetében észlelhetők tehát a legnagyobb gondok. A hatalomnak nem kell a kisebbség mássága. A történelmi utcanéveket átkeresztelték, a magyar személyneveket lefordították vagy törölték; az utcanévek kétnyelvűsége is többnyire tükörfordításokban nyilvánult meg. A többségiek nyolcvan év alatt annyit sem tanultak meg a kisebbség nyelvén, hogy nevüket, nevüket felismerhetően kiejtsék, megkülönböztessék a családnevet a személynévtől. A hatalomnak sikerült megteremtenie és a kisebbségbe sulykolnia *a másság méltósága helyett a másság szégyene* megalázó érzetét.

A gyermekek, az ifjúság, az idősek nyelve, a „nettmagyarság”

Az is megtapasztalhatjuk, hogy anyanyelv értéke a vegyes és átmeneti területek mellett a halmozottan hátrányos nyelvi régiókban élő magyar *gyermektársadalomban* van a legmélyebben. Azok között elsősorban ott, ahol és akik között nincs mód a közös anyanyelvi kultúrájú kortársközösségek, szomszédsági csoportok, utcai, játszótéri vagy szabadidős galerik kialakulására, egyszóval a legszélesebb nyelvi megnyilvánulásra, nyilvánosságra. Jól megfigyelhetjük, hogy vegyes területeken, különösen városokban, lakótelepeken már alig maradt meg anyanyelvi közegben a játszótér, a játékok, a kiszámolók, a gyermekkommunikációk nyelve. (Kallós Zoltán hívta fel a figyelmünket egy alkalommal, amikor együtt Csángóföldön jártunk, hogy „figyeld meg, hogy az utcán milyen nyelven játszanak a gyermekek? Ez mutatja a falu, a település domináns nyelvét.”)

Ugyanakkor több figyelmet és alaposabb kutatást az is megérdemel, hogy (a sziget- és átmeneti területeken is) mi vezetett el a felgyorsuló *időskori nyelvromláshoz*, a *nyelvvédelmi önkontroll* sérüléséhez, a *nyelvi kényelem* kialakulásának állapotához. Ne csodálkozzunk ezen! Az idősödő rétegnél ugyanis a hosszú évtizedek óta tartó együttélések mentén megjelentek a „nyelvi megfáradás” jelei, és rájuk egyre nagyobb hatással van a többségi nyelv és szókészlet, nyelvi szerkezetek hosszú ideje tartó begyakorlása, a többségi fogalomkészletek berögzülő makacs agresszivitása.

Joggal haragszunk az egész nap számítógép mellett ülő gyermekeinkre, unokáinkra. De azt is érezhetjük ugyanakkor, hogy a mai fiatalság egy jelentős rétegeének mely a ma divatos magyar kábelföldön és a magyar nettkultúrán, magyar közösségi oldalakon szocializálódott – bizonyos fokig jobb a magyar nyelvismereti szintje, mint idős nagyszüleiknek, szüleiknek. Nagyon fontos számolnunk azzal is, hogy a *virtuális magyar közösségek* kialakulása jelentős nyelvi tereket, kapcsolatokat hoz, hozhat létre, amiről a továbbiakban komolyan beszélni és tervezni kell. A *nettmagyarság* a világhálón keresztül ma már teljesen átszövi a világot, és jelentőségéről esetenként nagy elismeréssel kell szólni az ismeretszerzés, de a kapcsolatépítés, az ismerkedés, sőt, a párvalasztás folyamataiban is. Azok számára természetesen, akik ezzel, mint az anyanyelvi ismerkedés és közösségépítés eszközeivel is élni kívánnak. A magyar közösségi élmények hiányát ez a nettvilág sok esetben pótolja, segíti a párkapcsolatokat, de jó és rossz értelemben meg is változtatja az *élő* társasági-

találkozási szokásokat. Több olyan szórványmagyar fiatal ismerek, akikben mélyen él a vágy, hogy azonos etnikumhoz tartozó társra találjanak. A mindennapi életterben nem tudtak anyanyelvi kapcsolatokat kialakítani, de a virtuális, személytelen térben nem szégyellik identitásgátlásaikat, botlásaikat, nyelvi csonkaságukat, hibáikat, és könnyebben társra találnak.

Vannak magyarságukról önként lemondó közösségek

Sajnos azonban vannak olyan magyar vagy volt magyar közösségek is, melyek mély történelmi folyamatok eredőjeként, önként és csoportosan váltottak vagy váltanak identitást? E régiókban, közösségekben hiába él a magyar múlt emlékezete, a közös eredet tudata, hiába van meg az eredeti anyanyelvükön szolgálatot teljesítő egyház, ez már mind nem elég. A közösség lemondott a családban beszélt anyanyelvéről is.

A magyarsághoz tartozás „kifáradása”, szinte „unalma” miatt felszámolódik az oktatás, elnéptelenül a templom, leépül a nyelv és egy-két nemzedék élete alatt befejeződik a teljes nyelvváltás. Példa erre Krassó-Szörény és Temes megye jelentős számú falusi magyarsága, Hunyad megyében, az Érchegységben Verespatak, Gyulafehérvár mellett Borbánd *volt* magyarsága. Erdélyben és részben Kővár és Máramaros bányavidékein szomorúan készíthetünk jegyzéket azokról a településekről, ahol az aktív, az életvitel-szerűen működő anyanyelvhasználat lényegében megszűnt (példa erre a Domokos melletti Erzsébetbánya katolikus és református közössége, Tökés, Oláhlápos, Kohóvölgy). A magyar nyelv e helyeken már csak szakrális nyelvként maradt használatban, és él még a már említett magyar („*sunt ungar*”, „*sunt catolic*”) öndefiníció, mely többnyire már csak „magyar vallást” és eredet-identitást jelent.

Tudomásul kell vennünk tehát, hogy vannak olyan régiók, főleg a Bánságban, Krassó-Szörény, Fehér, Szeben és Hunyad megyékben, ahol már a falusi népesség körében is megjelent, sőt nemsokára be is fejeződik a teljes nyelvi asszimiláció. Hajdan színmagyar települések lakossága, amely még ma is őrzi a magyar történelmi egyházakhoz kötődő vallási identitását, nyelviileg már nem is egyes egyéneiben, hanem teljes tömegében szűnik meg magyarnak lenni. Egyre több az olyan mezőségi, dél-erdélyi helység is, ahol utolsó tanúként, nem *szórvány*-, hanem *foszlánymagyarként* él néhány ember, nem ritkán egy-egy nagy történelmi értékű műemlék templom vagy rom árnyékában. Az ő elmúlásukkal lezárul egy hosszú történelmi folyamat, eltűnik jelenlétünk emberi emlékezete is.

Ahol pedig a tömbök és szigetek pereme körül felszámolódik a szórványgyűrűk védelme, ott lassan kiszolgáltatott helyzetbe kerülnek maguk a szigetek, sőt a tömbök is. Beszűkül a nyelv mozgástere, a fiatalok párválasztási lehetősége, elsorvadnak az anyanyelvi kapcsolatok, megakad az értékek utánpótlása, bizonytalanná válnak a magyar gazdasági vállalkozások, sérül a magyarok gazdasági kibontakozásának lehetősége. Felszámolódik a másként való megnyilvánulás sikere, értéke és haszna.

Nyelvi térvésztes, a hibás iskolaválasztás elveszi gyermekeim anyanyelvét.

Külön kell szólni a magyar nyelv térvészteséről, a nyelv zsugorodásáról, a már nemcsak a szórványt, hanem az átmeneti régiókat is elért nyelvromlásról, „nyelvcusuzamlásról”, nyelvi erózióról, sőt a nyelvi fogyatékoságról is. Az anyanyelv térvésztesét gyorsuló ütemű nyelvromlás követi. A kölcsönszavak egyre bővülő átvétele mellett az erdélyiek beszédében is sok helyt megjelent és egyre jobban terjed a szó eleji nyújtott romános hangsúly, majd szinte már félmondatos román nyelvi szerkezetek épülnek be a magyar beszédbe. Ezek által az egész magyarul beszélő közösség nyelvi válságba is kerül. Ehhez kapcsolódik az anyanyelvi oktatásban nem részesülő magyar gyermekek népesedő tábora, akik még magyarként élnek ugyan, de *magyar írástudatlanokként*, elzárva az írott anyanyelvi kultúra összes értékeitől.

Az előző években már részletesen beszéltünk a többségi iskola nyelvvaltoztató, asszimiláló hatásáról. Gyermekünk számára a jobb érvényesülés érdekében, hitében, tévhitéből választott többségi iskola az asszimiláció kapuja. Így lesz a nyelvromlás egyik fő fertőző területévé a hibás iskolaválasztás is. Ma már a Kárpát-medencében felmérhetetlenül népes azoknak a magyaroknak a tábora, akik számára az olvasott, értett magyar szó, magyar nyelv sérülésével örökre eltűnt az önazonosságból a magyar irodalom, költészet és kultúra. Megjelent az *anyanyelvi írástudatlanság*. Ezek számára Petőfi, Arany, Ady, József Attila, Jókai, Mikszáth és Móricz örökre eltűnik ismereteiből, az élvezhető populáris magyar kultúra, de ezzel együtt a de szinkronizált, magyarul már alig követhető kommersz-film-, szappanopera kultúra is. Ezzel tehát, egy hosszú és nehéz etnikai folyamat örökre lezárul, a többség javára.

Szépen kell beszélni és hangsúlyozni magyarul!

A magyar beszédünkkel hol vannak a legnagyobb bajok? Két helyen. Az egyik a kiejtés, hangsúly, a másik a szavaink tisztasága.

A magyar nyelv szépségének titka a rövid és hosszú magánhangzók és mássalhangzók dallama. Meg kell tanulnunk, hogy amit két „ll”-lel (=dallam), két „tt”-vel (=amott), „ssz”-szel (=messze) írunk, azt úgy is kell kiejteni. Sajnos a szülőnek ma már alig van idege, türelme, sőt, felhatalmazása, hogy megszólítsa gyermekét „ennyiért”. Kicsire nem adunk. Pedig ezt is vállalni kell, de legfőképpen azt, hogy a magyar beszédben jó példával járunk elől: először mi beszéljünk szépen, helyesen. Amelyik családban ápolatlanul, gondatlanul beszélnek, ahol a szatyor vagy tasak „*punga*”, ahol a munkanélküliség „*somázs*”, nyugdíjazás „*kijöttem penzióba*”, a megbízatás „*szárcsina*” és a polgármester vagy bíró „*primár*” és „*primeria*”, a rendőr „*polic*”, az iskola igazgató „*direktor*”, ott hiába várjuk el, hogy a gyermek szépen beszéljen.

Hol kezdődik a nyelvi szórványosodás?

Előadásaim során gyakran kérdezik, hogy hogyan zajlik le az érték- és nyelvvesztés, hol kezdődik a szórványosodás? Erre mindig a felsorolással válaszolok, hogy

- Elsősorban és mindenek előtt az önfeladásnál, amikor valaki számára már nem fontosak azok a nyelvi, közösségi értékek, amelyeket örökölt, és nem vállal értük áldozatot.
- Amikor eluralkodnak a többségi etnikai automatizmusok; elsősorban az etnikai igénytelenség, az önfeladás bármilyen kezdeti formájának megjelenésénél.
- Akkor, ha a legszemélyesebb nyelvi szférát, a körülöttünk levő eszközök, felszerelések, tárgyak „nyelvét” már nem alakítjuk magunk után. az *intim technikai eszköztárat* sem tartjuk fontosnak „anyanyelvűsíteni”. (Számítógép, mobil telefon, televízió műszaki eszközeinek nyelvi beállítás, a társasági oldalak, az internet nyelve, otthoni technikai felszereléseink nyelvi beállításai, amikor útmutatói, a személyes eszközök „magyarosítása” elmarad, és az íráskultúrában felerősödik az „ékezet sérülés” igénytelensége)
- A rendszeresen, majd hangsúlyozottan más nyelven fogyasztott kultúránál.
- A rendszeresen a többség nyelvén hallgat rádiót, néz tévét. Sajnos az erdélyi magyarság döntő többsége a Székelyföld, Szilágyság, Partium egy részét leszámítva, döntően más nyelven fogyaszt információt. („*Ez szól rólunk-mondják.*”)
- Fontos-e nekem, hogy minden lehetséges helyzetben használjam anyanyelvemet? Fontos-e, hogy a velem azonos anyanyelvűeket beszédhelyzetekben beazonosítsam, és hogy velük ne más nyelven beszéljek?
- Fontos-e számomra az anyanyelvi baráti közösség kialakítása, megőrzése,

ápolása?

- Fontos-e, hogy gyermekemnek én adjam át a kultúrámat, értékeimet, és ne bízzam a többségi eszközök sodrásra, az utcára, iskolára, médiára? Vállalom-e a saját értékrend védelmében tett különleges többlet-erőfeszítéseket?
- Fontos-e a családtagjaim számára biztosított magyar iskola?
- Fontosnak tartom-e, tudom-e találékonyan, leleményesen, interaktív hatékonysággal ellenőrizni, befolyásolni gyermekem etnikai értékfogyasztását: baráti közösségét, virtuális közösségi életét, nyelvhasználati, internetezési, fészbukkos szokásait?

Meg kell tisztelnünk mások anyanyelvét, de tiszteljék meg a miénket is! .

Előbb szár szoltam arról, hogy a legfájdalmasabb nyelvi zártság és nyelvromlás-jelek mindenképpen a városokban jelentkeznek. Érthető: munkahelyen, utcán, közintézményekben már alig vannak magyar nyelvi élethelyzetek. Az anyanyelv számára a család, a templom és az iskola marad a legfőbb megnyilatkozási hely. Persze, ez is ott, ahol még marad, ahol még nem jelent meg a vegyes család, „a másik”, a többségi iskola választása, a „magyar vallásról” való lemondás.

A kisebbség élete majdnem bezárt tér lett, mely beszorította az anyanyelvet a magyar intézmények, a család, egyház falai közé. Legfennebb csak ünnepi nyelv marad még, dekoratív nyelv: városainkban is divatossá váltak településnapok, és ezeknek a legtöbb helyen alkotó részei a magyar események is. Nemcsak a kortárs találkozók, de vetélkedők, főtéri játszóházak, magyar együttesek koncertjei is fontos bizalomerősítő tartalmúak. Nemcsak a beszűkült nyelv szélesedik ki itt néhány órára, de kilépünk vele azt utcára, hangosbemondó bömböli, sőt, megszólalnak még a román vezetők is egy-két szó erejéig. Anyanyelvünk legalább ünnepi tartozékként lerázza a zártság szolgálancit.

Fontos, és mindannyiunknak jól esik, hogy környezetünk, többségi önkormányzati vezetőink tiszteljenek meg azzal, hogy anyanyelven szólítanak meg. Ugyanígy az üzleti felirat, reklám, hangosbemondó, legalább ott, ahol 20% fölötti arányban élünk. Még jobban esik, ha egy-egy üzlet, áruház-lánc valamelyike magyar felirattal köszönt. Még akkor is, ha hibákkal van tele. Sajnos kevés van belőlük! Emlékszünk, hogy milyen jól esik, ha egy-egy politikus, kormánytag magyar közösségben, találkozókon, nyilvános helyen legalább annyit mond, hogy „ioestet kivanak.” (Ezt is leginkább választási kampányban gyakorolják.) Mindenkinek jól esik, ha saját anyanyelvén megtisztelik. Még a többséginek is, ha magyar templomi eseményen valaki „fülbe fordít” számukra, hogy ők is értsék. Hát még az orvosnál, ahol bajunkat alig tudjuk elnyögni magyarul is, nemhogy románul kifejezni, hogy gyomorégésem van, émelygek, prüszkölök és egész nap fújom az orromat, ingadozik a vérnyomásom.

Persze, ugyanez ránk is vonatkozik: tiszteljük meg a másik kultúráját azzal, hogy közösségi helyeken legalább néhány szó erejéig megszólalunk anyanyelvén.

A nyilvánosság nyelvének tökéletesnek kell lennie.

A nyilvános magyar beszédben két területen nincs bocsánat, nincs kegyelem, tökéletesnek és maximalistának kell lennünk: az egyik a magyar tévé és rádió, ahol nem szólalhat meg olyan, aki romlott nyelvet terjeszt. A másik pedig a szószék: magyarul helyesen nem beszélő lelkészt nem szabadna szószékre engedni.

Bármilyen közösségi vezetőnek, így az egyházban is, fontos, hogy miként beszélnek, milyen hangsúllyal beszélnek nyilvánosan azok, akiket rendszeresen hallgatunk templomban, a médiában, a közösségi alkalmakon. Nincs rettenetesebb, mint amikor rendszeresen romlott nyelvű presbiterrel, gondnokkal, és sajnos esetenként magyar polgármesterrel, lelkipásztorral, pedagógussal, intézményvezetővel találkozunk, beszélgetünk. De legalább ugyanolyan

szomorú, ha a médiában politikusaink, parlamenti képviselőink szájából halljuk a rettenetes magyar nyelvet.

Merjünk megszólalni, beszélni magyarul!

Ez sok igény és elvárás elvben nagyon szép, de az élet mindennapi gyakorlata mást mutat. A beszélő amikor kommunikál, valamit meg akar tudni, valamit el akar intézni, közölni akar. Ehhez a legtöbb esetben legbiztonságosabb utat választja: a többségi nyelv, a készen kapott szókészlet kényelmét. Sőt, nagyon gyakran színmagyar településen is és még a magyar tisztviselővel is úgy beszélünk, hogy a hivatali szavakat, fogalmakat a hivatal nyelvéen használjuk: *cséréré, szészizaré, timbru fiskál, plikkdoszár, áviz, sőt, szemnatúra*. Ki merne egy fontos aláírásra váró irattal a kezében egy hivatalban nyelvileg leckéztetni, beazonosító jelölvasásba kezdeni, nyelvi jogokra hivatkozva érvelni? Az esetek döntő többségében az ügyünk látná kárát. Győz a félelem és kényelem: nem vállaljuk!

Mégis azt mondom: merjünk megszólalni magyarul. Megszoktuk, beidegződtek a nyelvhasználati reflexek, de nem tudok elképzelni nagyobb nyelvi árulást, mint azt, ha valaki Nagyszalontát, Margittán, Szilágycsehbent, Érmihályfalván vagy Székelyhídon már a köszönő és hivatalnokot megszólító nyelvében sem a saját anyanyelvét használja, legalább így: *Buna ziua – jónapot!* Még a hivatali magyar beszédből leggyakrabban az lesz: „Csókolom Iluska, hogy van” és utána már úgy folytatja, hogy „kaptam *instiincárét*, hogy a *faktúrával résztánt* maradtam és a *gunoj-kosérit* sincs *inkásszálvá* ...”

Ugye milyen rettenetes – de sajnos valóság.

Az egyházaink nagy gondja: szabad-e, kell-e a többség nyelvéen szolgálni?

Az erdélyi magyar történelmi egyházaknak van még egy nagy gondja: hogy miként viszonyuljanak azokhoz a magyarokhoz vagy családtagjaikhoz, társaikhoz, akik (már) nem tudnak magyarul. A nagyvárosokban már olyan fokú az asszimiláció, hogy a római katolikus egyházközségek nagy része már évtizedek óta bevezette többnyelvű miséket. Szabad-e szolgálat, ige nélkül hagyni nyelvünket, volt anyanyelvü(n)ket már nem ismerő híveinket? De szabad-e magyar anyanyelvű híveinket azzal sérteni meg, hogy egy másik nyelven kelljen hallgatnia a prédikációt? Ez a kérdés jócskán megosztja a református egyház közvéleményét is. Van, aki azt mondja, hogy „semmit, szó sem lehet róla”. Másik része azt, hogy legalább a nyitott közösségnek szóló alkalmakon, a temetéseken, és alkalmanként a vegyes anyanyelvű keresztelőkön, esketéseken be kell vezetni a többségi, a másik nyelvet is. Ebben a vitában én most nem fogok örök igazságokat kimondani, de érdemes elgondolkodni két dolgon. Az egyik az, hogy a tapasztalat azt mutatja: fegyelmező, nevelő, rendtartó ereje van annak az ősi gyakorlatnak, hogy a „magyar templomban” (egyelőre) szó sem lehet a magyartól eltérő idegen nyelvről. Aki többségiként ide hozzánk belép, tanulja meg a türelmet és hitvallási-nyelvi rendet. Aki magyar társat választ, és vallása református, legalább annyival tisztelje meg magyar választottját, hogy mutassa meg azzal is, hogy szereti: megtanulja, társa nyelvéen elmondja a házassági esküt. Magyarul is elmondja neki Isten és ember előtt, hogy „szeretem”. És Istenének, egyházának, gyülekezetének is a konfirmációi kérdésekre is a ősei nyelvéen választ és a fogadalmat. De tanuljon meg szeretett társa kultúrájáért, nyelvéért elfogadni, csendben lenni is. Ki merem jelenteni, hogy a Bánságot, Máramarost és egyes bihari régiókat leszámítva a Partium nagy részén, a Magyarország határa sávjában az egyháznak többségi nyelvéen megszólalni helyrehozhatatlan bűn. A magyar nyelvével meg kell tanítani többségi testvéreinket is nyelvi türelemre, a másság elfogadásra nevelni.

De másrészt tudomásul kell vennünk, hogy adott helyeken és esetekben a másik nyelvéen szólás: misszió. Bizony el kell gondolkodnunk azon bármilyen fájdalmas is, hogy jó néhány helyen, külön istentiszteleten, bibliaórai vagy más foglalkozási formában szóljunk az

Igére éhes többséghez, de volt híveinkhez is, a „magyar református egyház” erdélyi anyanyelvét nem értőkhöz.

Nem mindegy, hogy milyen keresztnévet adunk gyermekeinknek!

Végezetül már csak arra marad időnk, hogy névadási furcsaságainkról idézzek fel néhány történetet. Nézegetem a falinaptárainkon megjelenő, sokasodó keresztnéveket. Hallgatom az egyházkerületi naptárszerkesztőket, hogy mekkora nyomás nehezedik rájuk. Levelek tucatjait kapják, amelyekben különböző, lehetetlennél lehetetlenebb neveket kérnek feltenni a falinaptárak névnapos jegyzékébe. Ez megér egy külön elemzést: névadásunk „uniós” lett, mára már mélyen átítatja a külföldi munkavállalás, el-latinizálódott, szappanoperások lettek gyermekeink: spanyol, brazil, argentin filmekből kölcsönözünk neveket gyermekeinknek. Engedtük eluralkodni a „vendégmunkás sorsból” hazahozott divatot ezen a területen is. Új és folyamatosan változó névadási divat és hóbort végigsöpört Erdélyen. Ahogyan húsz évvel ezelőtt a lányok döntő többsége a Krisztina, Kinga, Erika, Izabella, Ildikó neveket kapták, a fiúk, Attilák, Hunorok, Balázsok, Dávidok, Robertek lettek. Aztán – ahogy pedagógusok mesélik, az iskolában az osztályok negyede Patrik, Norbert, Franciska, Brigitta, Betti, Henike, Renáta és Ludovika.

Hadd szemléltessem a fentebb mondottakat néhány történettel. Az egyik gyülekezetben kereszteltük a lelkész negyedik gyermekét. A keresztelés rendjén mély megbotránkozást láttam a gyülekezet arcán, amikor a gyermek fejére öntve a vizet, kimondtam a kislány nevét: „**Ilona**, én téged keresztellek...” „Ilonának hívják? – morajlott a gyülekezet. *Milyen maradi a tiszteletes úr!*”

Az egyik nagy gyülekezet lelkész nem restellte megnézni az elmúlt 20 év kereszteltjeinek neveit, és lehangolóan mondta: „Húsz év alatt nem kereszteltem egyetlen Istvánt, János, Lászlót és Andrást, de nem kereszteltem Erzsébetet, Rozáliát, Reginát, Juliannát sem.”

Egy másik gyülekezetben egy „ősmagyar lelkész” járt élen abban, hogy gyermekei ősmagyarok legyenek. Mindhárom gyermeke Hargita, Nimród, Magor, de Sarolt, Mikolt és Csengele és Ividő is lehetne. És ezek még a legjobb nevek. Gyakran költői, őstörténeti szittya és sumír mítosznevekkel ruházzuk fel gyermekeinket, akik majd döbbsen fogják viselni, túrni az osztálytársaik iskolai csúfalkodásait.

Végül egy szomorú nagymamát idézek, aki lelkesen újságolta negyedik dédunokája megszületését. De amikor megkérdezték tőle, hogy hívják, azt kellett válaszolja: várj, hogy vegyem ki a cédulát a sifonból, mert nem tudom észbe tartani: Kreszcencia”

*

Kérdésekkel indítottuk ezt a mai nyelvutazást. Vigyázol-e arra, hogy szépen, tisztán, gondosan beszélj magyarul? Hogy családod egészének nyelve tiszta legyen. Milyen nyelvre van beállítva, és hogyan szólalsz meg mobiltelefonodon? Milyen nyelvre állítottad be számítógépedet és közösségi, a facebook oldaladat? Vannak-e és helyén vannak-e az ékezetek neveden? Vigyázol-e, hogy amikor bejegyzed gyermeked, unokád születését, nevét helyesen, ékezetekkel írd le? Megszólalsz-e minden lehetséges helyzetben magyarul? Fontos-e neked, hogy magyarként a magyarokkal, mindig magyarul beszélj?

Számtalan kérdés, melyekhez még félszázat hozzá lehet és kell írni. De a lényeg az, hogy rajtad és családodon is múlik, hogy a jövőben milyen lesz családod, gyermekeid, közösséged, *nemzed* magyar nyelve.

Vetési László

Jelen dolgozat a 2014-es Királyhágómelléki Református Kalendárium számára készült.